ISTORIJSKO-TEOLOŠKI ESEJ

KO IMA PRAVO DA ODREĐUJE KO JE ANGLIKANAC?

Istorijski, kanonski i teološki osvrt
na autoritet anglikanskih formulara
i granice crkvenog identiteta

39 ČLANOVA VERE / FPEC / CEEC

OKTOBAR 2026.

SADRŽAJ

Crkveno predanje između istorijskih formulara, kanonskog autoriteta i institucionalne pripadnosti.

Uvod: Da li je anglikanski identitet pitanje vere, istorije ili crkvene vlasti? 2

I. Nastanak Trideset devet članova vere: istorijski autoritet, a ne vaseljenska odluka 3

II. Godina 1662: kada je državna vlast propisala liturgijsko jedinstvo 4

III. Savremeni kanoni Engleske crkve: formulari kao svedočanstvo doktrine 5

IV. Lambetska konferencija 1930: Anglikanska zajednica nije centralizovana crkvena monarhija . 5

V. Lambetska konferencija 1968: istorijski zaokret u razumevanju obaveznosti formulara 6

VI. Anglikanski konsultativni savet 1976: različit status Trideset devet članova 7

VII. Današnja Engleska crkva i Declaration of Assent 8

VIII. Episkopalna crkva u Sjedinjenim Američkim Državama: pitanje identiteta i doktrinarne vernosti 9

IX. FPEC: istorijsko anglikansko nasleđe izvan Engleske crkve 10

X. CEEC: konvergentno episkopalno hrišćanstvo i anglikanski uticaj 11

XI. Teološko pitanje: jesu li istorijski formulari isto što i vaseljenski simboli vere? 12

XII. Može li anglikanstvo postojati bez doktrinarnih granica? 13

XIII. Ko ima autoritet da odlučuje ko jeste, a ko nije anglikanac? 14

Zaključak: istorijsko predanje ne sme se pretvoriti u monopol nad crkvenim identitetom 15

Uvod: Da li je anglikanski identitet pitanje vere, istorije ili crkvene vlasti?

U savremenim raspravama o anglikanskom identitetu sve češće se pojavljuje tvrdnja da se anglikancem može smatrati isključivo onaj ko prihvata Trideset devet članova vere (*Thirty-Nine Articles of Religion*), Knjigu zajedničkih molitava iz 1662. godine (*Book of Common Prayer*) i istorijski obrednik rukopoloženja (*Ordinal*). Iz takvog shvatanja izvodi se zaključak da crkve koje ove dokumente ne prihvataju na određeni način, ili odstupaju od pojedinih njihovih teoloških formulacija, zapravo više nisu anglikanske.

Međutim, takva tvrdnja otvara mnogo ozbiljnije pitanje od običnog pozivanja na istorijske tekstove: **ko je, kada i na osnovu kakvog crkvenog autoriteta ustanovio da bezuslovno prihvatanje ovih dokumenata predstavlja univerzalni uslov anglikanskog identiteta?**

Odgovor zahteva razlikovanje nekoliko stvari koje se u savremenim polemikama često poistovećuju: istorijskog doktrinarnog nasleđa Engleske crkve, kanonskih obaveza njenog sveštenstva, autonomije pojedinačnih anglikanskih provincija i kriterijuma pripadnosti Anglikanskoj zajednici.

Istorijski dokumenti pokazuju da su anglikanski formulari imali i danas imaju značajan autoritet, ali ne dokazuju postojanje jedne univerzalne, pravno obavezujuće odluke kojom bi sve anglikanske crkve morale da prihvate potpuno isti način njihovog tumačenja i primene.

Upravo se u toj razlici nalazi suština problema. Da bismo je razumeli, treba razmotriti i one crkvene zajednice koje čuvaju značajne elemente anglikanskog nasleđa izvan institucionalne Anglikanske zajednice. Naročito su poučni primeri Slobodne protestantske episkopalne crkve Engleske (*Free Protestant Episcopal Church of England*, FPEC) i Zajedništva evanđeoskih episkopalnih crkava (*Communion of Evangelical Episcopal Churches*, CEEC). Njihova različita istorija otvara pitanje gde se završava zajedničko predanje, a gde počinje konkretna kanonska pripadnost.

I. Nastanak Trideset devet članova vere: istorijski autoritet, a ne vaseljenska odluka

Trideset devet članova vere nastali su u okolnostima engleske reformacije šesnaestog veka. Njihova istorija povezana je sa nastojanjem Engleske crkve da odredi svoje doktrinarno stanovište u odnosu na teološke sukobe reformacijskog perioda.

Godine 1563, za vreme kraljice Elizabete I, crkveni sabori, odnosno konvokacije engleskog sveštenstva, razmatrali su i usvojili tekst koji će, nakon daljih potvrđivanja i konačnog oblikovanja 1571. godine, postati poznat kao Trideset devet članova vere. Njihova svrha bila je uspostavljanje doktrinarnog jedinstva unutar Engleske crkve. Obuhvatali su pitanja Svetog pisma, Svete Trojice, Hristove ličnosti, opravdanja, sakramenata, crkvene vlasti i bogoslužbenog života. [1]

Presudan trenutak nastupio je 1571. godine, kada je engleski parlament doneo zakon poznat kao *Ordination of Ministers Act 1571* (13 Elizabeth I, c. 12). Ovaj zakon zahtevao je od sveštenstva izražavanje saglasnosti sa članovima koji se odnose na ispovedanje istinske hrišćanske vere i učenje o sakramentima. Formulacija zakona nije bila potpuno istovetna zahtevu za prihvatanje svih članova bez razlike. Istovremeno, crkvena konvokacija zahtevala je šire prihvatanje svih Trideset devet članova, što pokazuje da je unutar same Engleske crkve postojao proces oblikovanja doktrinarne i kanonske obaveznosti. [2]

Posebno je važno naglasiti da je reč bila o uređivanju crkvene službe, pre svega o obavezama kandidata za rukopoloženje i sveštenika koji su preuzimali crkvene položaje. Nije se radilo o odluci vaseljenskog sabora niti o univerzalnom zakonodavnom aktu svih anglikanskih crkava, koje u današnjem obliku tada nisu ni postojale.

Drugim rečima, engleski parlament i crkvene vlasti mogli su da uređuju doktrinarne obaveze unutar Engleske crkve. Iz toga, međutim, ne proizlazi da su njihove odluke automatski i trajno obavezujuće za svaku buduću autonomnu anglikansku provinciju.

Autoritet doktrine u jednoj crkvi nije sam po sebi dokaz univerzalne jurisdikcije te crkve nad svim ostalim crkvama koje potiču iz njenog predanja. To je prva važna ekleziološka razlika.

II. Godina 1662: kada je državna vlast propisala liturgijsko jedinstvo

Drugi važan istorijski događaj bio je donošenje Zakona o jednoobraznosti bogosluženja (*Act of Uniformity*) 1662. godine. Nakon restauracije engleske monarhije, za vreme kralja Čarlsa II, engleski parlament usvojio je zakon kojim je uređeno obavezno korišćenje revidirane Knjige zajedničkih molitava i propisanog obrednika rukopoloženja u Engleskoj crkvi. [3]

Ovaj zakon bio je deo šireg nastojanja da se uspostavi jedinstven bogoslužbeni i crkveni poredak posle političkih i verskih sukoba sedamnaestog veka. Njime je zahtevana saglasnost sa propisanim bogoslužbenim tekstovima, a neprihvatanje novih pravila imalo je ozbiljne posledice za brojne sveštenike koji nisu želeli da se prilagode obnovljenom crkvenom poretku.

Nema sumnje da je Knjiga zajedničkih molitava iz 1662. godine postala jedan od najvažnijih liturgijskih dokumenata istorijskog anglikanstva. Međutim, i ovde je potrebno postaviti isto pitanje: kakva je bila priroda autoriteta koji je propisao njeno korišćenje?

Odgovor je jasan. Reč je o zakonskom aktu engleske države, usvojenom u saradnji sa crkvenim vlastima Engleske crkve. Takav zakon mogao je uređivati bogosluženje i službu unutar tadašnje Engleske crkve. On nije predstavljao vaseljenski kanon niti odluku nekog budućeg međunarodnog anglikanskog sabora.

Čak je i sama Engleska crkva tokom kasnijih vekova menjala svoje propise, omogućavajući upotrebu dodatnih i alternativnih odobrenih bogoslužbenih tekstova. Zbog toga treba razlikovati istorijski autoritet Knjige zajedničkih molitava iz 1662. godine od tvrdnje da svaka anglikanska crkva zauvek mora koristiti upravo to izdanje kao jedino dopušteno.

Činjenica da je određena liturgijska knjiga bila zakonski obavezna u Engleskoj 1662. godine ne znači da je time postala nepromenljivi univerzalni zakon celokupnog svetskog anglikanstva. To ne umanjuje njenu teološku vrednost, već precizno određuje prirodu njenog istorijskog autoriteta.

III. Savremeni kanoni Engleske crkve: formulari kao svedočanstvo doktrine

Da anglikanski formulari nisu naprosto zastareli istorijski dokumenti pokazuje i savremeno kanonsko pravo Engleske crkve. Kanoni A2–A5 izričito govore o njihovom mestu u crkvenom učenju. [4]

Kanon A2 potvrđuje da je Trideset devet članova vere saglasno Reči Božjoj i da ih članovi Engleske crkve mogu prihvatiti čiste savesti. Kanon A3 govori o doktrini i bogoslužbenom poretku sadržanom u Knjizi zajedničkih molitava. Kanon A4 priznaje zakonitost crkvenih službi i rukopoloženja prema istorijskom Ordinalu.

Posebno je važan Kanon A5, koji kaže da je doktrina Engleske crkve utemeljena u Svetom pismu, kao i u učenju drevnih crkvenih otaca i sabora, ukoliko je to učenje saglasno Svetom pismu. Tek nakon toga kanon navodi da se ta doktrina naročito nalazi u Trideset devet članova vere, Knjizi zajedničkih molitava i Ordinalu.

Ovakva formulacija ima veliko teološko značenje. Engleska crkva ne predstavlja sebe kao zajednicu čija je vera nastala 1571. ili 1662. godine. Ona svoje učenje razume u kontinuitetu sa Svetim pismom i drevnim hrišćanskim predanjem, dok istorijske formulare priznaje kao merodavna svedočanstva te vere.

Zato bi bilo pogrešno tvrditi da savremena Engleska crkva nema doktrinarni odnos prema svojim formularima. Ali bi jednako pogrešno bilo tvrditi da taj odnos podrazumeva identičan oblik prihvatanja svakog njihovog istorijskog iskaza u svim anglikanskim provincijama.

Naročito je značajna razlika između ispovedanja vere i načina na koji se ta vera izražava kroz pojedinačne istorijske tekstove.

IV. Lambetska konferencija 1930: Anglikanska zajednica nije centralizovana crkvena monarhija

Jedan od najvažnijih dokumenata za razumevanje međunarodnog anglikanskog identiteta jeste Rezolucija 49 Lambetske konferencije iz 1930. godine. U njoj je Anglikanska zajednica definisana kao zajedništvo zakonito uspostavljenih dijeceza, provincija i regionalnih crkava koje su u opštenju sa Kenterberijskom stolicom. [5]

Rezolucija navodi da ove crkve imaju nekoliko zajedničkih karakteristika. One čuvaju i šire katoličku i apostolsku veru i crkveni poredak, onako kako su oni uopšteno izraženi u molitvenicima koje su njihove pojedinačne crkve odobrile. One predstavljaju posebne ili nacionalne crkve koje razvijaju odgovarajući izraz hrišćanske vere, života i bogosluženja u sopstvenim društvima.

Konačno, Rezolucija 49 izričito potvrđuje da njihove međusobne veze nisu zasnovane na jednoj centralnoj zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, nego na uzajamnoj odanosti i zajedničkom savetovanju episkopa.

Ova poslednja odredba posebno je važna. Anglikanska zajednica nije organizovana kao jedinstvena centralizovana crkvena država, niti Kenterberijski arhiepiskop poseduje jurisdikciju nad svim anglikanskim provincijama na način na koji rimski papa ostvaruje vrhovnu jurisdikciju u Rimokatoličkoj crkvi.

Anglikanske provincije imaju vlastite sinode, kanonske propise i odobrene liturgijske knjige. Međutim, ni autonomija ni odsustvo centralnog zakonodavca ne znače da anglikansko zajedništvo nema zajednički doktrinarni sadržaj. Sama Rezolucija 49 govori o katoličkoj i apostolskoj veri i poretku.

Dakle, istorijski anglikanski identitet ne zasniva se ni na apsolutnoj uniformnosti ni na neograničenoj doktrinarnoj samovolji. On podrazumeva zajedničku veru unutar zajedništva autonomnih crkava.

Ako ne postoji jedinstvena centralna zakonodavna vlast nad svim provincijama, onda se mora objasniti ko poseduje univerzalnu jurisdikciju da jednoj od njih jednostrano oduzme anglikanski identitet. Bez takvog objašnjenja, tvrdnja da neka crkva nije anglikanska često ostaje izraz određenog teološkog stanovišta, a ne pravno i ekleziološki utvrđena činjenica.

V. Lambetska konferencija 1968: istorijski zaokret u razumevanju obaveznosti formulara

Još neposrednije svedočanstvo nalazimo u Rezoluciji 43 Lambetske konferencije iz 1968. godine, posvećenoj Trideset devet članova vere. Konferencija je razmatrala zaključke izveštaja nadbiskupske komisije za hrišćansku doktrinu, pod naslovom *Subscription and Assent to the Thirty-nine Articles.* [6]

Rezolucija je sadržala tri važne preporuke. Najpre je predloženo da svaka crkva Anglikanske zajednice razmotri da li Trideset devet članova vere moraju i dalje biti

povezani sa njenom službenom Knjigom zajedničkih molitava. Zatim je preporučeno da se od kandidata za rukopoloženje više ne zahteva formalno prihvatanje Trideset devet članova vere. Konačno, predloženo je da se, tamo gde takvo prihvatanje i dalje postoji, ono izražava unutar šire izjave o celokupnom nasleđu anglikanske vere, uz jasno smeštanje istorijskih članova u njihov izvorni kontekst.

Rezolucija je usvojena, uz 37 glasova protiv. Ovaj podatak je značajan iz dva razloga. Prvo, pokazuje da promena nije bila jednoglasna i da su među anglikanskim episkopima postojala ozbiljna neslaganja. Drugo, pokazuje da su sami episkopi okupljeni na Lambetskoj konferenciji smatrali opravdanim razmatranje napuštanja formalnog prihvatanja Trideset devet članova kao uslova za rukopoloženje.

Važno je, međutim, naglasiti da Lambetska konferencija nije vrhovno zakonodavno telo Anglikanske zajednice. Njene rezolucije imaju značajan savetodavni i teološki autoritet, ali same po sebi ne predstavljaju obavezujuće zakone svake provincije. Zato Rezolucija 43 nije ukinula Trideset devet članova vere, niti je zabranila provincijama da ih smatraju obavezujućim.

Ipak, ona nedvosmisleno pokazuje da formalno prihvatanje tih članova nije bilo shvaćeno kao neophodan univerzalni uslov anglikanske crkvene službe.

Ako su anglikanski episkopi 1968. godine mogli zvanično preporučiti da prihvatanje Trideset devet članova ne bude uslov rukopoloženja, teško je braniti tvrdnju da je takvo prihvatanje oduvek predstavljalo nepromenljivi i univerzalni kriterijum anglikanskog identiteta.

VI. Anglikanski konsultativni savet 1976: različit status Trideset devet članova

Dodatnu potvrdu složenosti ovog pitanja nalazimo u odlukama trećeg zasedanja Anglikanskog konsultativnog saveta (*Anglican Consultative Council — ACC-3*), održanog 1976. godine na Trinidadu. Njegova Rezolucija 2 neposredno je posvećena Trideset devet članova vere. [7]

Savet je zauzeo stav protiv njihovog prepravljanja, bilo u celini bilo delimično. Time je potvrđeno poštovanje prema istorijskom tekstu i njegovoj ulozi u anglikanskom nasleđu.

Međutim, Savet je istovremeno priznao mogućnost da svaka crkva članica, preko svojih odgovarajućih vlasti, izda objašnjenje o prirodi Trideset devet članova i njihovom tadašnjem statusu.

Još značajnije, od crkava članica zatraženo je da generalnom sekretaru dostave podatke o tri pitanja: kakav je aktuelni status Trideset devet članova vere u njihovoj crkvi; kakva je trenutna praksa njihovog potpisivanja ili prihvatanja među sveštenstvom i drugim crkvenim službenicima; i da li se Trideset devet članova i dalje štampaju zajedno sa zvaničnim liturgijskim knjigama.

Ova rezolucija ne predstavlja formalnu tvrdnju da sve provincije već imaju potpuno različitu doktrinu. Međutim, ona jasno pokazuje da se pitanje kanonskog statusa i praktične obaveznosti članova rešavalo na nivou pojedinačnih crkava. Savet nije propisao jedan obavezujući model za sve članice, nego je tražio izveštaje o njihovim postojećim praksama.

To je teško pomiriti sa tvrdnjom da u čitavoj Anglikanskoj zajednici postoji jednostavan, univerzalan i nepromenljiv propis o obaveznom prihvatanju Trideset devet članova.

Posebno je značajno što su u istoj rezoluciji spojeni poštovanje istorijskog teksta i priznanje odgovornosti pojedinačnih crkava za njegovo kanonsko tumačenje. **Čuvanje istorijskih formulara i univerzalna obaveza identičnog formalnog prihvatanja nisu jedna te ista stvar.**

VII. Današnja Engleska crkva i Declaration of Assent

Savremena praksa Engleske crkve pruža još jedan važan primer. Prilikom rukopoloženja, kao i u određenim drugim okolnostima preuzimanja crkvene službe, sveštenstvo daje izjavu poznatu kao *Declaration of Assent* — Izjava o prihvatanju. [8]

U njenom uvodnom delu Engleska crkva ispoveda da pripada jednoj, svetoj, katoličkoj i apostolskoj Crkvi. Zatim se govori o veri otkrivenoj u Svetom pismu i izraženoj u vaseljenskim simbolima vere, o kojoj Engleska crkva svedoči kroz svoje istorijske formulare.

Sam kandidat potvrđuje veru posvedočenu Svetim pismom i simbolima vere, kao i vernost nasleđu o kojem istorijski formulari svedoče. Ovo nije isto što i zasebno, bezuslovno potpisivanje svake pojedinačne tvrdnje Trideset devet članova vere u njihovom izvornom polemičkom kontekstu.

To, naravno, ne znači da je Engleska crkva napustila sopstvenu doktrinu ili proglasila formulare neobaveznim istorijskim zanimljivostima. Naprotiv, oni ostaju važno merilo njenog učenja.

Ali današnja formula saglasnosti pokazuje da je moguće istovremeno očuvati doktrinarni kontinuitet i priznati razliku između istorijskih dokumenata i šireg ispovedanja vere. Od posebne je važnosti što se formulari ovde razumeju kao svedočanstva vere, a ne kao samostalni izvor hrišćanskog otkrivenja.

Upravo takvo shvatanje omogućava teološko tumačenje njihove uloge unutar celokupnog predanja Crkve.

VIII. Episkopalna crkva u Sjedinjenim Američkim Državama: pitanje identiteta i doktrinarne vernosti

Rasprava postaje naročito konkretna kada se postavi pitanje anglikanskog identiteta američke Episkopalne crkve (*The Episcopal Church*). Ova crkva istorijski potiče iz Engleske crkve, razvila je sopstveni sinodalni i kanonski poredak, sačuvala episkopalnu strukturu i nastavila da oblikuje svoj bogoslužbeni život kroz Knjigu zajedničkih molitava.

Njeno prvo američko izdanje molitvenika objavljeno je 1789. godine, dok je izdanje iz 1979. godine postalo njena zvanična liturgijska knjiga. [9]

Trideset devet članova vere nisu izbrisani iz njenog nasleđa. U Knjizi zajedničkih molitava iz 1979. nalaze se među istorijskim dokumentima Crkve. To pokazuje da Episkopalna crkva priznaje njihovu istorijsku važnost, iako ih ne tretira na potpuno isti način kao pojedine konzervativne anglikanske provincije i zajednice. [10]

Mogu li se njena savremena učenja i prakse kritikovati na osnovu istorijskih anglikanskih formulara? Svakako. Takva kritika može biti ozbiljna, argumentovana i teološki opravdana.

Međutim, pitanje doktrinarne vernosti i pitanje crkvenog identiteta nisu identična. Jedna crkva može ostati istorijski i institucionalno deo određene tradicije, a istovremeno biti predmet ozbiljnog spora o tome koliko verno čuva njeno učenje.

Američka Episkopalna crkva i dalje se nalazi na zvaničnom spisku crkava članica Anglikanske zajednice. [11] Zbog toga tvrdnja da ona nije anglikanska ne može biti predstavljena kao jednostavna institucionalna činjenica.

Ona može predstavljati teološki sud da je Episkopalna crkva odstupila od onoga što određeni anglikanci smatraju suštinskim za vernost anglikanskom predanju. Ali takav sud mora biti jasno razlikovan od istorijske i kanonske činjenice njenog članstva u Anglikanskoj zajednici.

IX. FPEC: istorijsko anglikansko nasleđe izvan Engleske crkve

Pitanje anglikanskog identiteta ne može se iscrpeti raspravom o crkvama koje su formalno članice Anglikanske zajednice. Postoje i crkvena tela koja se izričito pozivaju na englesku reformaciju, anglikansku liturgiju i episkopalni poredak, a nikada nisu bila uključena u današnju strukturu Kenterberijskog zajedništva.

Posebno zanimljiv primer predstavlja *Free Protestant Episcopal Church of England* (FPEC), Slobodna protestantska episkopalna crkva Engleske. Prema njenom istorijskom prikazu, organizovana je 2. novembra 1897. u crkvi Svetog Stefana u Ist Hamu, u Londonu, povezivanjem Slobodne protestantske crkve Engleske, Drevne britanske crkve i Nazarenske episkopalne crkve. Među ključnim ličnostima navode se Leon Čekemijan (*Leon Chechemian*), Čarls Ajzak Stivens (*Charles Isaac Stevens*) i Džejms Martin (*James Martin*). Čekemijan je postao prvi primas. [12]

Ta istorija važna je iz dva razloga. Prvo, FPEC nije nastala kao posledica spora između današnje Anglikanske zajednice i GAFCON-a: osnovana je više od jednog veka pre GAFCON-a. Drugo, njena rana organizacija pokušavala je da poveže protestantsko i evanđeosko bogoslovlje sa episkopalnim crkvenim poretkom. Prema sopstvenom istorijatu, usvojila je ustavno-kanonski model britanske Reformisane episkopalne crkve iz 1878. godine. [12]

Savremeni prikaz FPEC naglašava da ona sebe smatra samostalnom i samoupravnom protestantskom episkopalnom crkvom anglikanske tradicije, povezanom sa vrednostima engleske reformacije, sakramentalnim životom i episkopalnom službom. Njeno šire međunarodno povezivanje predstavlja se kao zajedništvo autonomnih crkava, a ne kao sistem potpune centralizacije. [13]

Ovo, međutim, nije dokaz da su sve današnje jurisdikcije koje se pozivaju na FPEC institucionalno istovetne osnivačkoj crkvi iz 1897. godine. U njenoj kasnijoj istoriji postojale su promene naziva, razdvajanja i različite tvrdnje o kontinuitetu. Isto tako, valjanost pojedinih linija episkopskog prejemstva ne treba pretpostavljati bez istorijske i kanonske provere.

Ipak, sporovi o statusu određenog prejemstva ne poništavaju osnovnu činjenicu da je FPEC stvarno istorijsko crkveno telo koje se oblikovalo u dodiru sa anglikanskim i reformisano-episkopalnim nasleđem. Njeno postojanje zato otvara legitimno pitanje: **može li se anglikanski identitet svesti na članstvo u jednoj međunarodnoj organizaciji kada je deo anglikanski oblikovanog episkopalnog života istorijski nastajao i izvan nje?**

Odgovor zahteva razlikovanje nekoliko kategorija: pripadnosti Anglikanskoj zajednici, istorijske povezanosti sa anglikanskim predanjem, vernosti konkretnoj doktrini i kanonskog priznanja određenih crkvenih službi. To nisu sinonimi.

FPEC stoga nije automatski dokaz ispravnosti svake nezavisne episkopalne jurisdikcije, ali jeste ozbiljan istorijski protivprimer pokušaju da se celokupno anglikansko nasleđe poistoveti sa savremenom institucionalnom pripadnošću.

X. CEEC: konvergentno episkopalno hrišćanstvo i anglikanski uticaj

Drugi, drukčiji primer jeste *Communion of Evangelical Episcopal Churches* (CEEC), Zajedništvo evanđeoskih episkopalnih crkava. Za razliku od FPEC, CEEC nije jednostavno nastao iz jedne istorijske anglikanske jurisdikcije. Njegovi počeci vezuju se za takozvani pokret konvergencije (*Convergence Movement*), koji nastoji da objedini biblijsko-evanđeosko propovedanje, harizmatski život i liturgijsko-sakramentalno predanje.

Prema zvaničnoj istoriji CEEC-a, razgovori o konvergenciji započeli su 1989. godine; konferencija posvećena susretu različitih hrišćanskih tokova održana je 1993, a u oktobru 1995. u Frederiksburgu, u Virdžiniji, organizovano je osnivačko okupljanje. Na njemu su posvećeni prvi episkopi i rukopoloženi sveštenoslužitelji, dok se više nezavisnih zajednica priključilo novoosnovanom zajedništvu. [14]

U zvaničnoj samoprezentaciji CEEC ističe tri toka: Sveto pismo (*Scripture*), delovanje Svetoga Duha (*Spirit*) i sakrament (*Sacrament*). Naglašava istorijske simbole vere, episkopalni nadzor, trostruku službu đakona, prezvitera i episkopa i poštovanje liturgijskog nasleđa. Izričito govori o prihvatanju anglikanskog presedana, ali istovremeno uključuje i zajednice drukčijeg denominacijskog porekla. [15]

Zato je teološki preciznije reći da CEEC predstavlja **konvergentno episkopalno zajedništvo sa snažnim anglikanskim uticajima**, nego proglasiti svaku

njegovu članicu anglikanskom crkvom u potpuno istom istorijskom smislu kao Englesku crkvu ili njene neposredne naslednice.

Upravo ta nijansa jača, a ne slabi argument. CEEC pokazuje da anglikanski obrasci crkvenog života mogu biti prihvaćeni i razvijani izvan granica formalne Anglikanske zajednice. Ali istovremeno nas podseća da **anglikanski uticaj** i **anglikansko konfesionalno poreklo** nisu uvek jedno isto.

CEEC se razlikuje i od klasičnog pokreta *Continuing Anglicanism*, čiji učesnici prvenstveno tvrde da nastavljaju ranije postojeći anglikanski crkveni kontinuitet. CEEC, nasuprot tome, polazi od susreta više istorijskih hrišćanskih tradicija i njihove konvergencije u zajedničkom liturgijskom i episkopalnom životu.

Ovakva poređenja pokazuju zašto je pojednostavljena podela na „prave“ i „neprave“ anglikance nedovoljna. Potrebno je istražiti istorijski kontinuitet, doktrinarno samoopredeljenje i stvarni crkveni poredak svake zajednice.

XI. Teološko pitanje: jesu li istorijski formulari isto što i vaseljenski simboli vere?

U središtu ove rasprave nalazi se još dublje pitanje prirode hrišćanskog doktrinarnog autoriteta. Anglikanski formulari nisu isto što i vaseljenski simboli vere.

Nikejsko-carigradski simbol vere izražava temeljno hrišćansko ispovedanje Boga Oca, Sina i Svetoga Duha, Hristovog ovaploćenja, smrti i vaskrsenja, kao i vere u jednu, svetu, sabornu i apostolsku Crkvu. Njegov autoritet i istorijsko poreklo daleko prevazilaze nastanak anglikanstva kao posebne crkvene tradicije.

Trideset devet članova vere, nasuprot tome, predstavljaju reformacijsko tumačenje hrišćanske doktrine unutar Engleske crkve šesnaestog veka. Njihova vrednost nije zbog toga beznačajna. Oni su važna svedočanstva jedne crkve o tome kako je razumela Sveto pismo, sakramente i predanje. Ali istorijski i teološki nije opravdano poistovetiti njihov autoritet sa autoritetom vaseljenskih simbola vere.

To razlikovanje pronalazimo i u Čikaško-lambetskom četvorouglu, potvrđenom na Lambetskoj konferenciji 1888. godine. Kao osnovu za razgovore o vidljivom hrišćanskom jedinstvu, ovaj dokument navodi Sveto pismo, Apostolski i Nikejski simbol vere, dva Hristom ustanovljena sakramenta — krštenje i evharistiju — i istorijski episkopat. [16]

Trideset devet članova vere nisu navedeni kao neophodan univerzalni uslov takvog jedinstva. Ipak, potrebno je izbeći pogrešan zaključak: Čikaško-lambetski četvorougao

prvenstveno predstavlja ekumenski dokument, a ne potpunu i iscrpnu definiciju anglikanskog identiteta. On ne poništava istorijske formulare.

Ali jasno pokazuje da anglikanska tradicija razlikuje temeljne elemente apostolske vere i crkvenog poretka od svojih posebnih reformacijskih formulacija. Ako se anglikanstvo razume kao istorijska crkvena tradicija koja čuva kontinuitet sa drevnom Crkvom, tada njegova doktrinarna samosvest ne može počinjati i završavati se isključivo u šesnaestom ili sedamnaestom veku.

XII. Može li anglikanstvo postojati bez doktrinarnih granica?

Ipak, argument da formulari nisu univerzalno obavezujući na identičan način ne sme se pretvoriti u tvrdnju da anglikanstvo nema nikakav određeni doktrinarni sadržaj. Takav zaključak bio bi teološki neodrživ.

Crkveni identitet ne sastoji se samo od administrativne pripadnosti, istorijskog porekla ili institucionalnog kontinuiteta. Crkva je zajednica vere, bogosluženja, sakramenata i apostolskog svedočanstva.

Zato tradicionalni anglikanci s pravom postavljaju pitanje doktrinarnih granica. Ako neka crkva može proizvoljno menjati temeljna hrišćanska učenja, tada se opravdano postavlja pitanje njene vernosti apostolskoj veri.

Ali postojanje doktrinarnih granica nije isto što i tvrdnja da određena savremena grupa ima isključivo pravo da te granice definiše za sve ostale anglikance.

Potrebno je razlikovati najmanje tri nivoa autoriteta. Prvi je autoritet Svetog pisma i temeljne hrišćanske vere izražene u vaseljenskim simbolima. Drugi je autoritet istorijskih anglikanskih formulara kao merodavnih svedočanstava reformacijskog identiteta Engleske crkve. Treći je kanonski autoritet pojedinačnih anglikanskih provincija koje uređuju način na koji se to nasleđe prihvata, tumači i primenjuje.

Ovi nivoi nisu međusobno nepovezani, ali nisu ni istovetni. Ozbiljna teološka rasprava mora pokazati koje je konkretno učenje napušteno, zašto je ono obavezujuće i kakve ekleziološke posledice proizlaze iz njegovog napuštanja.

Sama tvrdnja da određena crkva ne prihvata Trideset devet članova vere na način koji zahteva neka konzervativna anglikanska grupa nije dovoljna da se automatski utvrdi prestanak njenog anglikanskog identiteta. Slično tome, samo korišćenje anglikanskih

simbola i obreda u nezavisnoj zajednici nije dovoljno da se bez daljeg ispitivanja potvrdi puni istorijski kontinuitet: oba suda zahtevaju dokaze.

XIII. Ko ima autoritet da odlučuje ko jeste, a ko nije anglikanac?

Ovo pitanje predstavlja središnji problem čitave rasprave. Ako neko tvrdi da Episkopalna crkva nije anglikanska zbog odstupanja od istorijskih formulara, potrebno je pitati šta tačno takvom tvrdnjom želi da kaže.

Da li smatra da ona nije verna klasičnom anglikanskom učenju? Da li smatra da njena savremena teologija protivreči pojedinim reformacijskim dokumentima? Da li smatra da je njeno učenje nespojivo sa apostolskom verom? Ili tvrdi da je ona formalno prestala da pripada Anglikanskoj zajednici?

To su četiri različite tvrdnje, koje zahtevaju različite dokaze. Prve tri mogu predstavljati predmet ozbiljne teološke rasprave. Četvrta je institucionalno pitanje koje se ne može rešiti pukom polemičkom ocenom.

Kada je u pitanju međunarodna Anglikanska zajednica, ne postoji jedno centralno zakonodavno telo koje bi svakoj provinciji moglo nametnuti jedinstveno tumačenje svih istorijskih formulara. To ne znači da u anglikanstvu ne postoje mehanizmi međusobnog priznanja, narušavanja zajedništva ili prekida crkvenih odnosa. Takvi procesi postoje i mogu imati ozbiljne posledice.

Ali tvrdnja o doktrinarnoj nevernosti nije automatski isto što i formalna odluka o prestanku crkvene pripadnosti. Zbog toga onaj ko drugome osporava anglikanski identitet mora objasniti izvor sopstvenog autoriteta.

Na osnovu čije crkvene vlasti i koje univerzalno obavezujuće odluke jedna posebna interpretacija anglikanskih formulara postaje kriterijum koji određuje ko ima, a ko nema pravo na anglikansko ime?

Bez odgovora na to pitanje, ne govorimo o opšteobavezujućoj crkvenoj odluci, nego o konfesionalnom stanovištu određene teološke struje. A konfesionalno stanovište, koliko god ozbiljno i argumentovano bilo, ne može se automatski predstavljati kao univerzalna presuda celokupne Crkve.

Ovo načelo treba primeniti dosledno: i prema crkvama uključenim u Anglikansku zajednicu, i prema onima koje se nalaze izvan nje, uključujući FPEC i zajednice bliske

CEEC-u. Njihov identitet ne treba poricati samo zbog institucionalne nezavisnosti, ali se ni istorijski legitimitet ne sme proglasiti dokazanom činjenicom samo na osnovu njihovog samoopisa.

Zaključak: istorijsko predanje ne sme se pretvoriti u monopol nad crkvenim identitetom

Istorijski razvoj anglikanstva pokazuje da su Trideset devet članova vere, Knjiga zajedničkih molitava iz 1662. godine i istorijski Ordinal imali izuzetno važnu ulogu u oblikovanju doktrine, liturgije i crkvenog poretka Engleske crkve.

Godine 1571. ustanovljene su važne obaveze sveštenstva u pogledu prihvatanja članova vere. Godine 1662. zakonski je propisana liturgijska jednoobraznost unutar Engleske crkve. Savremeni kanoni A2–A5 potvrđuju trajni značaj formulara.

Međutim, razvoj međunarodne Anglikanske zajednice pokazuje drugačiji oblik crkvene organizacije. Lambetska konferencija 1930. godine potvrdila je autonomiju anglikanskih crkava i odsustvo centralne zakonodavne i izvršne vlasti. Lambetska konferencija 1968. godine preporučila je da se od kandidata za rukopoloženje više ne zahteva formalno prihvatanje Trideset devet članova.

Anglikanski konsultativni savet 1976. godine potvrdio je poštovanje prema istorijskom tekstu, ali je istovremeno priznao ulogu pojedinačnih crkava u objašnjavanju njegovog statusa i zatražio podatke o njihovim različitim praksama. Savremena Engleska crkva, kroz *Declaration of Assent*, izražava vernost hrišćanskoj veri o kojoj istorijski formulari svedoče.

Istorija FPEC, organizovane 1897. godine, pokazuje da je protestantsko-episkopalno hrišćanstvo povezano sa anglikanskim predanjem razvijalo sopstvene samostalne crkvene strukture. CEEC, nastao 1995. godine u pokretu konvergencije, pokazuje kako su se anglikanski liturgijski i ekleziološki obrasci susretali sa širim evanđeoskim i harizmatskim nasleđem. Te dve zajednice ne dokazuju isto, ali obe zahtevaju finiju razliku između crkvene tradicije i institucionalnog članstva.

Iz svega toga proizlazi zaključak koji je istorijski i teološki teško osporiti: **ne postoji univerzalna i pravno obavezujuća odluka svih anglikanskih crkava kojom je propisano da svaki anglikanac mora bezuslovno prihvatiti sva tri istorijska formulara na potpuno identičan način da bi imao pravo na anglikanski identitet.**

To ne znači da je svaka teološka interpretacija jednako verna istorijskom anglikanstvu. Ne znači ni da doktrinarna odstupanja nisu ozbiljna. Ali znači da je potrebno razlikovati pitanje doktrinarne pravovernosti od pitanja istorijske i institucionalne crkvene pripadnosti.

Anglikanski identitet ne može se svesti isključivo na potpisivanje istorijskih dokumenata, kao što se ni crkvena vernost ne može svesti isključivo na institucionalno članstvo. On zahteva ozbiljno razumevanje Svetog pisma, vaseljenske vere, istorijskog predanja, liturgijskog kontinuiteta, episkopalnog poretka i crkvenog zajedništva.

Zato poslednje pitanje koje treba postaviti onima koji drugima odriču anglikanski identitet nije samo šta piše u Trideset devet članova vere. Mnogo važnije pitanje glasi: **ko vam je dao vlast da svoju interpretaciju tih članova proglasite univerzalnim merilom pripadnosti celokupnom anglikanstvu?**

Sve dok na to pitanje ne postoji istorijski, kanonski i teološki utemeljen odgovor, tvrdnja da određena crkva nije anglikanska zato što ne prihvata formulare prema merilima jedne teološke struje ostaje upravo to — tvrdnja jedne teološke struje, a ne univerzalno obavezujući sud Anglikanske zajednice.

Jer čuvanje crkvenog predanja zahteva vernost istini, ali i poštovanje stvarne istorije Crkve, granica njenog autoriteta i legitimnog mesta koje različite crkvene zajednice imaju unutar zajedničkog nasleđa.

Istorijski formulari jesu svedoci anglikanske vere. Ali oni sami, odvojeni od istorije Crkve, njenog bogosluženja, apostolskog predanja i stvarne strukture crkvenog autoriteta, nisu dovoljni da objasne celinu anglikanskog identiteta.

IZVORI I BIBLIOGRAFIJA

[1] Church of England, *The Thirty-Nine Articles of Religion*. Zvanični tekst, uključujući istorijsku potvrdu iz 1571. godine.
https://www.churchofengland.org/prayer-and-worship/worship-texts-and-resources/book-common-prayer/articles-religion

[2] *Ordination of Ministers Act 1571* (13 Elizabeth I, c. 12), istorijski akt engleskog parlamenta. Za pravni i istorijski kontekst uporediti pregled zakona.
https://vlex.co.uk/vid/ordination-of-ministers-act-808450273

[3] UK Parliament, *Act of Uniformity 1662*; istorijski pregled i zakonodavni kontekst.
https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/religion/collections/common-prayer/act-of-uniformity-1662/

[4] Church of England, *Canons of the Church of England*, Section A, canons A2–A5.
https://www.churchofengland.org/about/leadership-and-governance/legal-services/canons-church-england/section

[5] Lambeth Conference (1930), *Resolution 49: The Anglican Communion*.
https://www.anglicancommunion.org/resources/document-library/lambeth-conference/1930/resolution-49-the-anglican-communion.aspx?language=English

[6] Lambeth Conference (1968), *Resolution 43: The Ministry — The Thirty-Nine Articles*; glasanje: 37 protiv.
https://iarccum.org/archive/Anglican/1968-Lambeth.pdf

[7] Anglican Consultative Council (1976), *ACC-3 Resolutions*, Resolution 2: *The Thirty Nine Articles*.
https://www.anglicancommunion.org/acc-3-resolutions/

[8] Church of England, *The Declaration of Assent* (Canon C15).
https://www.churchofengland.org/prayer-and-worship/worship-texts-and-resources/common-worship/ministry/declaration-assent

[9] The Episcopal Church, *Book of Common Prayer*, istorija izdanja iz 1789. i 1979.
https://www.episcopalchurch.org/who-we-are/how-we-worship/book-of-common-prayer/

[10] General Convention of The Episcopal Church, Resolution 1979-A008: *Historical Documents of the Church, including the Articles of Religion*.
https://digitalarchives.episcopalarchives.org/cgi-bin/acts/acts_resolution-complete.pl?resolution=1979-A008

[11] Anglican Communion, zvanična stranica članice *The Episcopal Church*.
https://www.anglicancommunion.org/province/usa/

[12] Free Protestant Episcopal Church of England, *History of the Free Protestant Episcopal Church of England*.
https://thefpec.webnode.page/history/

[13] Free Protestant Episcopal Church of England, *About* — samorazumevanje crkve i njenog međunarodnog zajedništva.
https://thefpec.webnode.page/about/

[14] Communion of Evangelical Episcopal Churches, *Our History* — počeci pokreta konvergencije i osnivanje 1995. godine.
https://www.ceec.org/history

[15] Communion of Evangelical Episcopal Churches, *What Is Convergence?* — Sveto pismo, Duh i sakrament, istorijski simboli vere i anglikanski presedan.
https://www.ceec.org/what-is-convergence

[16] Anglican Communion, *The Chicago-Lambeth Quadrilateral (1886–1888).*
https://www.anglicancommunion.org/the-chicago-lambeth-quadrilateral/

METODOLOŠKA NAPOMENA

Tekst razlikuje proverljive istorijske podatke, institucionalno samorazumevanje pojedinačnih crkava i teološke zaključke izvedene iz njihovog poređenja. Navođenje izvora ne znači da je svaki podatak o pojedinačnom apostolskom prejemstvu ili svaka tvrdnja o kanonskom kontinuitetu nezavisne crkve potvrđena od strane svih ostalih anglikanskih crkava. Slično tome, prihvatanje anglikanskog liturgijskog presedana u CEEC-u ne izjednačava automatski svaku njegovu članicu sa crkvom neposredno nastalom iz istorijske Engleske crkve.

Bibliografski linkovi unutar PDF-a namenjeni su proveri i daljem istraživanju.